

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	Ł	M	N	O	P	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Nr ³⁴⁶⁹ WIELKOPOLSKIE

1. Obiekt

324/1 KOŚCIÓŁ FRANCISZKANÓW p.w. WNIEBOWZIĘCIA NMP i Św. ANTONIEGO oraz dawne
ORATORIUM KLARYSEK

2. Czas powstania

XIII/XIV w., 1755-72,
1930-32

3. Miejscowość

G N I E Z N O

4. Adres

ul. Franciszkańska 12
nr hipoteczny działka 73, arkusz 19

5. Przynależność administracyjna

województwo poznańskie

gmina Gniezno

pow. GNIEZNIENSKI

6. Poprzednie nazwy miejscowości

niem. Gnesen

7. Przynależność administracyjna przed 1975 r.

województwo poznańskie

powiat Gniezno

8. Właściciel i jego adres

Parafia p.w. Wniebowzięcia NMP i
Św. Antoniego,
ul. Franciszkańska 12

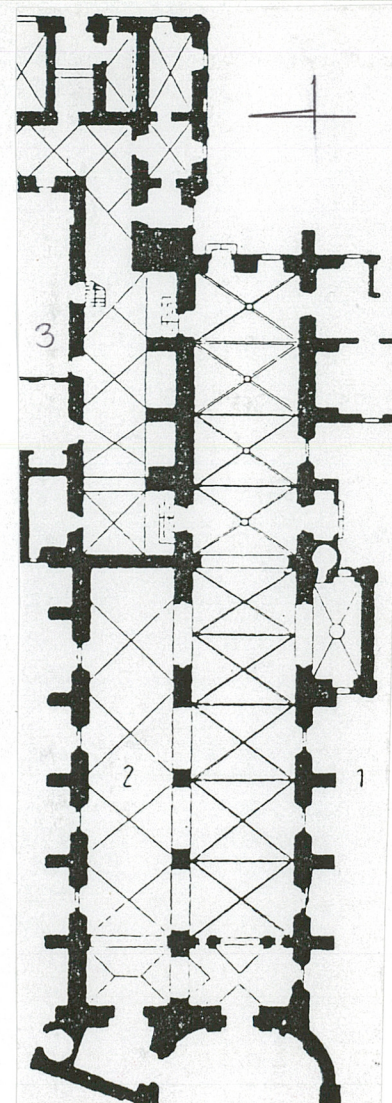
9. Użytkownik i jego adres

Parafia p.w. Wniebowzięcia NMP i
Św. Antoniego,
ul. Franciszkańska 12

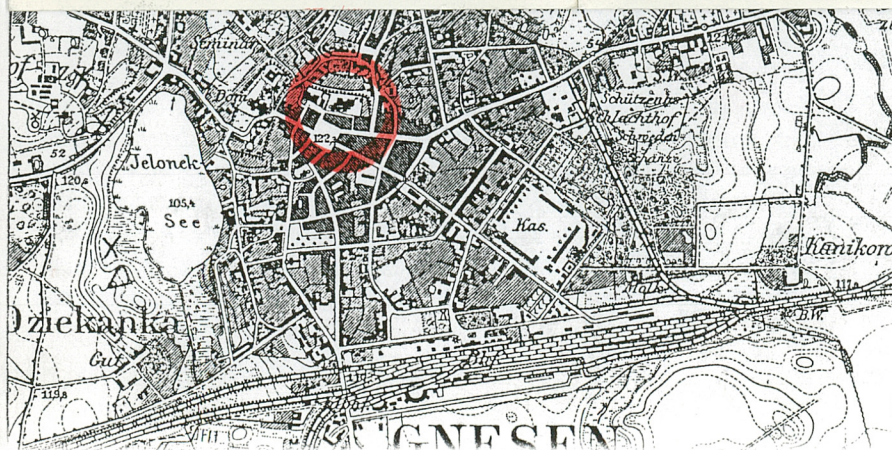
10. Rejestr zabytków

Nr 15/A

data 19 listopada 1964 r.

1. KOŚCIÓŁ
2. D. ORATORIUM KLARYSEK
3. KLASZTOR

Franciszkanie zostali sprowadzeni do Gniezna około roku 1259 staraniem księcia Bolesława Pobożnego i jego żony błogosławionej Jolenty. Budowę kościoła klasztornego rozpoczęto ok. roku 1270. Klaryski sprowadzono staraniem bpa Jolenty i księcia Przemysła II i uposażono w latach 1284 i 1295. Budowę oratorium klarysek prowadzono prawdopodobnie na przełomie XIV i XV wieku, murowany klasztor budowano natomiast w wieku XV. Oba klasztory wraz z kościołem i oratorium spłonęły w trakcie pożaru miasta w 1613 roku, zostały następnie odbudowane. Kościół gruntownie odnowiono w latach 1755-72 (m.in. sklepienia, chór muzyczny) oraz w 4. ćwierci XVIII wieku (barokizacja fasady). Oratorium odnowiono w roku 1892. W latach 1930-32 nastąpiła konserwacja i częściowa regotyżacja kościoła oraz połączenie z nim oratorium klarysek. Oratorium bowiem, mimo że przylegało od północy do korpusu kościoła, funkcjonowało jako niezależna przestrzeń liturgiczna. W roku 1930 zostało otwarte czterema arkadami do nawy kościoła tworząc nawę boczną.

SYTUACJA: Kościół franciszkanów znajduje się w centrum Gniezna, pomiędzy rynkiem a doliną rzeki Srawy, po północnej stronie ulicy Franciszkańskiej biegnącej równolegle do północnej pierzei rynku. Od zachodu sąsiaduje z zabudowaniami sądu i aresztu śledczego, od wschodu przylega do założenia klasztornego franciszkanów.

MATERIAŁ, KONSTRUKCJA, TECHNIKA: Ściany murowane z cegły ceramicznej, tynkowane (z wyjątkiem wieży przy fasadzie). W prezbiterium i nawie sklepienie krzyżowo - żebrowe, w dawnym oratorium klarysek (nawa boczna) sklepienie kolebkowo - krzyżowe. W kaplicy po południowej stronie nawy sklepienie żaglaste na gurtach, w zakrystii również żaglaste, ze skromną dekoracją stiukową. Wieżba dachowa drewniana. Dach kryty dachówką karpieńską, hełm wieży oraz sygnaturki kryty blachą miedzianą. Posadzki kamienne. Schody kręcone murowane z cegły oraz drewniane drabiniaste. Otwory okienne ostrołukowe oraz zamknięte łukiem odcinkowym. Maswerki gotyckich okien nawy wykonane ze sztucznego kamienia. Stolarka okienna drewniana skrzynkowa. Otwory drzwiowe zamknięte łukiem odcinkowym. Stolarka drzwiowa drewniana płycinowa oraz deskowa.

RZUT: Kościół na planie wydłużonego prostokąta, orientowany. Prezbiterium cztero-, a nawa sześcioprzęsłowa. Przęsła nawy i prezbiterium prostokątne, jednakowej wielkości. Do nawy głównej przylega od północy pięcioprzęsłowa nawa boczna (dawniej odrębne oratorium klarysek). Od południa przylega do zakrystii prostokątna przybudówka, a do nawy prostokątna kaplica. Od północy, poprzez prezbiterium kościół łączy się z klasztorem.

BRYŁA: Jednokondygnacyjny kościół kryty dachem dwuspadowym (nawa główna) oraz pulpitowym (nawa północna - dawne oratorium), opięty jednouskokowymi szkarpami. Od zachodu przylega wieża zamknięta hełmem o formie namiotowego daszku, pomiędzy nawą i prezbiterium znajduje się ażurowa sygnaturka z kopulastym hełmem. Od południa do korpusu kościoła przylegają dwie przybudówki: jednokondygnacyjna kryta dachem dwuspadowym (kaplica) oraz dwukondygnacyjna, kryta dachem trzypołaciowym (pomieszczenia pomocnicze zakrystii itp.), a także półokrągła klatka schodowa.

ELEWACJE: Fasada zachodnia tynkowana, trójosiowa, dwukondygnacyjna, flankowana silnie wysuniętymi, półkoliście zaokrąglonymi ścianami parawanowymi powstałymi z powiększenia gotyckich przypór. Podziały fasady zaakcentowane plastycznym gzymsem międzykondygnacyjnym oraz koronującym, a także dwoma jońskimi pilastrami. Oś środkowa wyznaczona półkoliście zamkniętym otworem wejściowym o prosto zaznaczonej archiwolcie, oraz wysoką niszą zamkniętą łukiem koszowym w górnej kondygnacji. Osie boczne wyznaczone konchowo sklepieniami niszami z drewnianymi figurami świętych. W drugiej kondygnacji ponad niszami znajdują się oddzielone gzymсами owalne płyciny zdobione girlandami. Fasada zwieńczona szczytem ze spływami zamkniętym oddzielnym gzymsem przyczółkiem o wklęsło - wypukłym wykroju. Pomiędzy spływami znajduje się konchowo sklepią nisz z drewnianą rzeźbą przedstawiającą Niepokalaną Marię wśród aniołów.

ciąg dalszy opisu na wkładce

14. Kubatura	15. powierzchnia użytkowa	16. Przeznaczenie pierwotne sakralne	17. Użytkowanie obecne sakralne
18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje) <ul style="list-style-type: none"> - ściany - zawilgocenia związane z kapilarnym podciąganiem wody, liczne zmurszenia i odspojenia tynku, a także zmurszenia i ubytki w ceglanym licu wieży; silne pionowe spękania w południowej przyporze przy fasadzie będące efektem odspajania się barokowego muru kurtynowego od gotyckiej przypory. - więźba i dach - stan zadowalający - drewniane rzeźby w niszach fasady - stan bardzo zły 	
20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie <ul style="list-style-type: none"> - przemurowanie spękań południowej przypory fasady - wyeliminowanie zawilgocenia i osuszenie ścian - naprawa tynków, ceglanego lica wieży oraz oczyszczenie maswerków w oknach nawy - pilne oczyszczenie i konserwacja drewnianych rzeźb w fasadzie 			

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

akta Państwowej Inspekcji Budowlanej w Gnieźnie, Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Poznaniu

22. Bibliografia

Katalog Zabytków Sztuki w Polsce

23. Źródła ikonograficzne i fotografie (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

- niedokończony rysunek Kajetana W. Kisielińskiego z lat 40-tych XIX w. (w Bibliotece Kórnickiej PAN)
- rysunek Bronisława Podbielskiego z "Tygodnika Ilustrowanego" z 1861 r.
- zaginiony rysunek z 1848
- litografia Maksymiliana Fajansa wg rysunku Napoleona Ordy z 1880 r. (w Muzeum Początków Państwa Polskiego w Gnieźnie)
- fotografia Romana Ulatowskiego z przed przebudowy 1930-32 (w zbiorach WKZ Poznań)

Wszystkie w/w przekazy opublikowane zostały w książce S. Pasiciela "Gniezno. Widoki miasta 1505 - 1939", Warszawa - Poznań 1989

24. Uwagi różne

25. Wypełnił

Jędrzej Stępnia

data grudzień 1996

26. Sprawdził

data

27. Załączniki

wkładka nr 1 i 2

1. Miejscowość	2. Obiekt (nazwa jak w karcie)	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
G N I E Z N O	KOŚCIÓŁ FRANCISZKANÓW	c.d. opisu + materiał ilustracyjny

ciąg dalszy opisu elewacji:

Od strony północnej przylega do fasady wysoka wieża o ceglany licu, trzykondygnacyjna, zamknięta hełmem w formie smukłego namiotowego dachu. Najniższa kondygnacja wieży szersza, z dużą ostrołukową blendą; w drugiej kondygnacji smukłe, półkoliście zamknięte okienko flankowane blendami o podobnej formie. W najwyższej kondygnacji półkoliście zamknięte smukłe okno w tynkowej opasce. Kondygnacje okien rozdzielone kordonowymi gzymсами. Elewacja północna tynkowana, jednokondygnacyjna, pięcioosiowa. Osie okienne wyznaczone ostrołukowymi wysokimi oknami, rozdzielone jednouskokowymi przyporami. Od zachodu przylega do elewacji jednoosiowa ceglana wieża z dwoma prostokątnymi okienkami w dolnej części i dwoma kondygnacjami okien w górnej, mocno cofniętej w stosunku do lica części wieży. Elewacja wschodnia tynkowana, jednoosiowa, ujęta dwoma wysokimi przyporami. W dolnej kondygnacji przepruta dwoma odcinkowo zamkniętymi oknami, wyżej wysokim oknem zamkniętym półkoliście z gierowanym gzymsem nadokiennym. Ponad gzymsem koronującym znajduje się wolutowy szczyt zamknięty przyczółkiem o wklęsło - wypukłym wykroju. Między wolutami znajduje się trójkątny tympanon, a ponad nim owalne okienko. Elewacja południowa dziewięcioosiowa. Cztery pierwsze osie od zachodu wyznaczone są wysokimi ostrołukowymi oknami nawy, rozdzielonymi dwuuskokowymi szkarpami. Na piątej osi znajduje się jednokondygnacyjna przybudówka - kaplica Pana Jezusa - ujęta pilastrami, z półkoliście zamkniętą blendą i owalną płyciną o sztukatorskiej dekoracji, zwieńczona ponad gzymsem koronującym szczytem rozczłonkowanym gzymsem i dwoma pilastrami ujmującymi półkoliście zamkniętą blendę. Po prawej stronie kaplicy zwieńczona gzymsem wieża mieszcząca klatkę schodową. Osie szósta i siódma wyznaczone wysokimi ostrołukowymi oknami prezbiterium, rozdzielonymi dwuuskokową szkarpą. Elewację zamyka od wschodu dwuosiowa, dwukondygnacyjna przybudówka o prostokątnych oknach w prostych opaskach, ujęta po bokach pilastrami, z identycznym pilastrem rozdzielającym osie okienne.

WNĘTRZE: Wnętrze dwunawowe: wyższa nawa główna od południa, od północy nawa boczna - d. oratorium klarysek (pierwotnie jako drębna przestrzeń o dwóch kondygnacjach, przebudowana na nawę i otwarta zamkniętymi półkoliście arkadami do nawy głównej dopiero w l. 1930 - 32). Na przedłużeniu nawy głównej znajduje się równe jej wysokością i szerokością prezbiterium o prostokątnym zamknięciu. W dolnej części pierwszego od wschodu przęsła chóru wydzielono zakrystię i przykryto ją żaglastym sklepieniem.

WYPOSAŻENIE: Ołtarz główny oraz dwa ołtarze boczne z 4 ćw. XVIII w., z tego samego czasu ołtarz w kaplicy. Ołtarz w nawie bocznej z 1954 r. i relikwiarz bł. Jolenty z 1892. Ławki, stalle, balustrada, klęcznik, a także wyposażenie zakrystii (szafy, komody, odrzwia) z lat ok. 1760-70. Obrazy i argenteria wymienione w KZSP, a także na kartach zabytków ruchomych.

INSTALACJE: elektryczna, wodna, grzewcza (zakrystia i pomieszczenia pomocnicze), telefoniczna.

